

Відповідальна статева поведінка молоді як науково-психологічний феномен

Стаття присвячена вивченню проблеми відповідальної статевої поведінки. На матеріалі вивчення психологічної літератури здійснено аналіз наукових пошуків і досліджено теоретичний та практичний внесок окремих авторів у створення науково-теоретичної та практичної бази для формування відповідальної статевої поведінки.

Ключові слова: сексуальність, статева поведінка, відповідальна статева поведінка, молодь.

Статья посвящена изучению проблемы ответственного полового поведения. На материале изучения психологической литературы осуществлен анализ научных изысканий и исследовано теоретический и практический вклад отдельных авторов в создании научно-теоретической и практической базы для формирования ответственного полового поведения.

Ключевые слова: сексуальность, половое поведение, ответственное половое поведение, молодежь.

Статева поведінка, як суттєва сфера суспільного й особистісного життя, завжди була під соціальним контролем і належала до певного етапу в соціалізації молоді. На кожному історичному етапі розвитку суспільства відповідні норми, знання й навички передавалися молодшим поколінням у межах інституціоналізованих гендерно-вікових спільнотах. Після статевої революції у другій половині ХХ сторіччя статево-інформаційний вакуум, що був властивий молоді, зумовив безліч поведінкових і психологічних ускладнень (відокремлення статевої від репродукції, деформацію шлюбно-сімейних процесів і статевої поведінки громадян, нехтування самоцінністю інтимних стосунків чоловіка й жінки, зростання безпліддя подружніх пар через захворювання, що передаються статевим шляхом, зокрема, ВІЛ/СНІД та ін.), а відтак і необхідність статевої просвіти молоді та усунення умов, що спричиняють диверсифікацію статевих практик.

Сучасне суспільство, яке часто називають суспільством ризику, виявляє підвищену турботу про суспільну й особистісну безпеку. У сфері статевої це означає, по-перше, безпечну (для самого суб'єкта, його партнера й третіх осіб) і, по-друге, відповідальну (соціально й морально) поведінку. Особливо це стосується молоді –

майбутнього кожної країни – бо саме ця категорія населення є найбільш “чутливою” до будь-яких змін суспільства, до сприйняття оточуючого світу й формування певних особистісних особливостей під впливом різних інформаційних каналів (Л.І. Божович, Л.С. Виготський, Д.І. Фельдштейн та ін.).

Статеве життя людини формується як складний комплекс фізіологічних, психічних і соціальних процесів, в основі яких знаходиться статевий потяг. Багато в чому на цей процес впливають відносини, що склалися в сім’ї, і погляди сім’ї на статеве життя. Особливості статевого життя визначаються багатьма факторами, зокрема індивідуальними властивостями особистості. Вони, в свою чергу, залежать від виховання і життєвого досвіду. Характер статевого життя змінюється залежно від віку, статі, особистісних особливостей, сімейного стану.

Статеве життя містить не лише безпосередній статевий контакт між чоловіком і жінкою, а й усе розмаїття проявів чоловічої і жіночої сексуальності, духовну єдність чоловіка і жінки. Любов, ніжність, взаємоповага і взаєморозуміння роблять статеве життя дійсно гармонійним і щасливим.

Окремі аспекти дослідження статевої поведінки розглянуто у працях Л.Н. Акімової, В.В. Бодрова, І.Л. Ботневої, Г.С. Васильченко, А.С. Волович, В.В. Єгорова, А.А. Жангурової, Д.Н. Ісаєва, І.С. Кона, Ц.П. Короленка, С.С. Лібіха, І.Ю. Магнутової, П. Сімона, Р. Стернберга, Ю.О. Тюменєвої, В.В. Червякова та ін. Вивчено вплив моделей поведінки батьків на формування статевої поведінки дітей (А.С. Волович та ін.), залежність статевої поведінки підлітків і молоді від установок (І.С. Кон, В.В. Червяков та ін.), особливості засвоєння соціальних норм дітьми різної статі (Ю.О. Тюменєва, Б.І. Хасан та ін.), зв’язок між типом виховання у сім’ї й деструктивною поведінкою дитини (Т.А. Донських, Ц.П. Короленко та ін.), репродуктивну поведінку й методи планування сім’ї (В.В. Бодрова, О.А. Бочарова та ін.), наслідки статевого утримання до шлюбу (А. Рісс та ін.), усвідомлення ролі статевої поведінки молоді у її житті (І.С. Кон, М. Денисенко та ін.), становлення сексуальності підлітків (А.М. Куліков, І.Ю. Магнутова та ін.), залежність статевої поведінки від особистісних орієнтацій молоді (А.А. Жангурова, Л.І. Коваленко та ін.). Так, А.А. Жангурова виявила, що у сучасної молоді ставлення до материнства і батьківства різне: одні цінують материнство і батьківство, а дехто схильний до перекладу відповідальності за наслідки сексуальних стосунків на партнера, до уникнення спільного вирішення проблем і прагне відповідати лише за себе.

Серед негативних моментів і показників певної незрілості молоді виділено позитивне ставлення молоді до ранніх сексуальних стосунків, абортів і відмовного материнства.

Роль статевої конституції на сексуальні прояви конкретної людини, розмежування їх патологічних проявів і норми, гігієнічні рекомендації при виборі режиму статевого життя вивчали Г.С. Васильченко (для чоловіків), І.Л. Ботнева (для жінок).

Досліджуючи особливості статевої поведінки осіб із високими показниками за шкалою психотизму, С.С. Лібіх зазначає, що вони характеризуються сильним статевим потягом і сексуальною збудливістю, надають перевагу безосібному сексу і не визнають жодних соціальних правил і законів, що стосуються подружжя й інших аспектів сексуальності. Однак вони рідко задовольняються своїм статевим життям і часто схильні до девіантної поведінки, включаючи груповий секс; їх сексуальні установки відрізняються реалістичністю всупереч романтичним цінностям.

Сексотерапевтичні принципи і прийоми розкрито в роботах V.E. Johnson, W.H. Masters та ін. Сексотерапія ґрунтується на таких принципах:

- відповідальність за власну поведінку;
- сексуальна розкутість;
- вивчення різних форм сексуальної поведінки;
- поглиблене усвідомлення при спілкуванні з протилежною статтю своїх почуттів і фантазій;
- структурна перебудова поведінки.

Сьогодні у багатьох країнах, зокрема і в нашій, спостерігається ріст сексуальної активності молоді. Для сучасних підлітків характерно прискорене фізіологічне дозрівання на фоні недостатньої соціальної зрілості і несформованості почуття відповідальності за свої вчинки, зокрема і в статевому житті. Часто статеві стосунки притягують підлітків тому, що для них це означає входження в світ дорослих, самоствердження, доказ їх значущості в колективі однолітків.

Сексуальні стосунки – це частина людських стосунків, в яких дуже важливо вміти обирати, ставить заборони собі й іншим, якщо щось суперечить особистим цінностям і переконанням, розуміти не тільки себе, а й іншого. На життєвому шляху будь-якої людини зустрічається чимало спокус. Відомо, що деякі пози, вульгарні жести, закличні погляди, сміх, надмірний макіяж, готовність усамітнитися – все це лише деякі фактори ризику стати об'єктом сексуального посягання, оскільки у свідомості багатьох молодих людей вони асоціюються з доступністю.

Людині в деяких ситуаціях слід контролювати і стримувати свій статевий потяг, а іноді вона вимушена взагалі відмовитися від статевої близькості: коли стосунки між чоловіком і жінкою не такі, щоб можна було дозволити інтимні стосунки, коли умови непридатні для близькості, коли у жінки місячні, пізній строк вагітності, при різних захворюваннях тощо. Отже, саме життя диктує необхідність утримання.

Багатьох розчарувань і проблем, пов'язаних із психосексуальними стосунками, можна уникнути, якщо дівчина або хлопець вміють говорити “ні” собі або іншому. Це взагалі не означає бути затворником, не мати друзів або компаній. Але зіптовхуючись з наполегливими пропозиціями вступити в інтимні стосунки, кожен має задати собі питання: “Дійсно я цього хочу?”, “Чи добре нам без сексу?”, “Що ми будемо робити, якщо настане вагітність?”, “Які засоби запобігання будемо використовувати і, якщо я запропоную, чи будемо взагалі їх використовувати?”. Якщо важко відповісти на ці питання, не варто боятися сказати тверде “ні”. Невизначені “не знаю”, “можливо” – це ухильні відповіді, які частіше розцінюються як завуальована згода.

Особливості консультування клієнтів всіх вікових груп розкрито в роботах T.S. Cristiani, R.L. George, V.E. Johnson, Kirkpatrick, W.H. Masters та ін. Зокрема, Kirkpatrick, зазначав, що консультант під час сексологічного консультування повинен:

1) бути необтяжений власними сексуальними проблемами. Це необхідна умова для адекватного реагування на відповідні ускладнення клієнтів;

2) вміти вільно і відкрито говорити про сексуальні проблеми, тобто не вживати обтічних виразів і правильно використовувати сексологічну термінологію;

3) в деяких випадках повинен першим починати розмову про можливі сексуальні проблеми клієнта, бо клієнт може проявляти боязкість;

4) вміти інтерпретувати сексуальні проблеми, коли клієнт представляє їх в замаскованій формі;

5) бути добре обізнаний в різних питаннях сексуальності людини, щоб надати клієнтам відповідну інформацію (анатомія, психологія статей, фармакологія, контрацептивні засоби);

6) враховувати при консультуванні підлітків і юнаків, що їх знання про сексуальність можуть бути неповними і викривленими. Слід звернути особливу увагу на ранні статеві стосунки, мастурбацію, використання запобіжних засобів;

7) розуміти межі своїх можливостей. Не слід займатися сексотерапією без спеціальної підготовки;

8) знати, в яких випадках направляти клієнта до інших фахівців, і адреси цих фахівців;

9) відмовитися від осудних оцінок щодо сексуальної поведінки і достоїнств клієнтів.

Сексуальні взаємини, які унеможливають психічні травми і шкідливі наслідки для здоров'я людини, можна назвати безпечними. Тобто безпечними статеві стосунки можуть бути лише тоді, коли ризик небажаної вагітності і зараження інфекціями, що передаються статевим шляхом, мінімальний і відсутня будь-яка форма насилля (фізичного або психічного).

Безпека, якою б простою вона не була на перший погляд, не може бути забезпечена сама по собі. Ключем до безпечного сексу – чесність, відверте спілкування між партнерами, їх взаємна відповідальність, здатність контролювати свої потреби з урахуванням інтересів і почуттів іншої людини, вміння співвідносити свої дії з можливими наслідками – все це називається відповідальністю у сексуальній поведінці.

Якщо обидва партнери вирішують вступити у близькі стосунки, то вони повинні будуть обговорити питання безпечного сексу, щоб не допустити зараження ВІЛ/СНІДом та іншими, ППП, а також вирішити, які контрацептиви застосовувати, якщо вони не хочуть мати дитини. Деяким людям, можливо, легше займатися сексом, ніж говорити про нього. Але ключ до безпечного сексу – це чесність і відверте спілкування. Дуже важливо правильно обрати час і місце для розмови про безпечний секс. Відбудеться спокійна і успішна розмова на цю тему, якщо не відкладати її до останнього моменту. Не слід чекати, доки партнер сам почне розмову про безпечність – цього може взагалі не бути! Кожен із нас відповідальний перед самим собою і перед своїм здоров'ям. Не можна розраховувати лише на те, що про вас завжди буде турбуватися партнер.

Вступаючи у статевий контакт із конкретною людиною, його партнер по суті справи вступає у контакт із всіма, хто був з ним до нього. Навіть якщо є впевненість у своєму обранці, завжди є ризик зараження ВІЛ-інфекцією або іншими інфекціями, що передаються статевим шляхом.

Сексуальні стосунки можуть стати більш безпечними, якщо використовувати при статевих контактах засоби захисту, передусім презерватив. Але прийняття рішення про його використання повинно бути обоюдною. Дехто соромиться не лише користуватися презервативами, а й говорити про них. Якщо партнер принципово проти презервативів, якщо з ним неможливо домовитися або він не зацікавлений в його використанні, краще подумайте, чи варто вступати з такою людиною у близькі стосунки.

Інша проблема – небажана вагітність – може викликати сильні стреси і розрив союзу і прихильностей. Відповідальність за небажану вагітність покладається на обох партнерів. Є жінки, які безтурботні і вірять в обіцянки чоловіка бути обережним. Цього недостатньо: контрацепція повинна бути обопільним обов'язком. Вільне ставлення до сексу не означає відсутності відповідальності.

Відповідальна сексуальна поведінка повинна стати невід'ємною частиною взаємин чоловіка і жінки. Якщо в сучасній реальності традиційні заборони і негативне відношення до сексу поза шлюбом все більше здає свої позиції, то на їх місце повинно прийти значно більш складне для здійснення завдання – виховання персональної відповідальності за своє репродуктивне здоров'я, за здоров'я і долю близької людини.

В нашому суспільстві внаслідок лібералізації соціальних норм щодо сексуальності, розповсюдження книжок і відеопродукції, що пропагують еротика і секс, статева поведінка стає все більш вільною, однак проблеми залишаються і навіть виникають нові. Наприклад, деякі люди переживають через невідповідність статевої поведінки тим стандартам, які вони бачать на екрані або про які читали в книжках.

Основна причина сексуальних проблем криється у психічній напрузі, тривожності, внутрішніх конфліктах, оскільки сексуальна сфера людини особливо чутлива до емоційних стресів. Розкутість у сексуальному житті дозволяє людям вільніше звертатися до фахівців із сексуальних проблем і обговорювати їх під час консультування.

Терміни “секс” і “сексуальність” часто використовують як синоніми, але їх значення різняться. Секс означає механічне існування статевого акту. Сексуальність же охоплює всю гаму відчуттів – від чуттєвого збудження до переживання інтимності. В психологічному консультуванні часто стикаються з сексуальними проблемами, хоча іноді клієнти бажають обговорити і технічні аспекти сексуального життя.

Консультування при сексуальних проблемах передбачає розуміння, що таке норма, патологія і девіації сексуального життя.

Метою сексуальної поведінки, за нашими культурними нормами, є осмислені любовні стосунки, що доставляють насолоду і глибоке розуміння іншої людини, що позбавляють від сексуальної напруги і дозволяють мати дітей. Нормальна сексуальність охоплює широкий спектр статевої поведінки. Іноді навіть важко встановити точну межу між нормальною і ненормальною сексуальністю. Розташування цих меж залежить від соціокультурних, моральних і правових норм.

Вони часто бувають архаїчними і консервативними. Зміна соціальних установок до форм вираження сексуальності приводить до нової уяви про сексуальну норму, яка нерідко залежить від згоди партнерів. Чимало технік статевих відносин вважаються нормальними, якщо такими їх визнають обидва партнери.

Узагальнюючи наукові пошуки з проблеми відповідальної статевої поведінки, ми дійшли висновку про те, що переважна їх більшість висвітлювала медичний аспект. Водночас, у соціальній психології можна віднайти поодинокі роботи з означеної проблеми. Вчені визначили типи сексуальної мотивації, до яких віднесли наступні:

- гомеостабілізуючий тип, за яким статева поведінка будується на створенні спокою і комфорту, так, щоб сексуальні питання не відволікали від виконання інших завдань, більш високо оцінюваних;
- ігровий тип, гармонічно поєднує у собі романтичні і сексуальні риси, – в статевий акт вносяться елементи гри, вигадки, фантазії;
- шаблонно-регламентований тип, встановлює певний постійний стандарт статевого акту;
- генітальний тип, характерний для осіб, які не бачать різниці між статевим потягом і ерекцією, вважаючи її достатньою “основою до дій”.

Любов як потреба і здатність, властива лише людині як невід’ємна частина людської психіки. Любов, ніжність і статева задоволеність тісно пов’язані між собою і є необхідними умовами гармонійних сімейно-шлюбних і статевих відношень.

Отже, статева поведінка, як контакт між зрілими особистостями, сприяє правильному прояву їх особистості та індивідуальності, якщо особистостям властиві: соціальна зрілість, духовна спорідненість, вихованість, соціально-психологічна грамотність, спільність інтересів і життєвих установок, а також вміння реалізовувати ці якості, застосовуючи свої знання в повсякденному спілкуванні один із одним. За таких обставин можна говорити про наявність відповідальної статевої поведінки.

До критеріїв відповідальної статевої поведінки слід віднести наступні: відповідність індивідуальної статевої поведінки визнаним суспільним нормам і формам статевої поведінки; відповідність статевої поведінки особистій і суспільній моралі; правильна і достатньо повна поінформованість у питаннях психогігієни статевого життя; взаємне бажання сексуального контакту і відповідність сексуальної установки, мотивації і поведінки; взаємна любов, глибокий емоційний зв’язок.

Список використаних джерел

1. Акімова Л.Н. Психологія сексуальності: Навч. пос. / Л.Н.Акімова. – Одеса: СМІЛ, 2005. – 198 с.
2. Васильченко Г.С. Любов, брак, сексуальне партнерство / Г.С.Васильченко, Ю.А.Решетняк. – М., 1990.
3. Діденко С.Л. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків / С.Л.Діденко. – К.: Арістей, 2003. – 312 с.
4. Зимбардо Ф. Застенчивість – що это таке и как с ней справляється / Ф.Зимбардо. – СПб.: Питер-Пресс, 1996.
5. Клейн Л.С. Другая любовь: Природа человека и гомосексуальность / Л.С.Клейн. – СПб., 2000.
6. Лоуэн А. Любовь и оргазм / А.Лоуэн. – М.: Прогресс, 1998.
7. Лоуэн А. Язык тела / А.Лоуэн. – Ростов н/Д: Феникс, 1998.
8. Остен Дж. Любовь и дружба / Дж.Остен. – М.: Текст, 2004.
9. Старович Л. Партнерский секс / Л.Старович. – М., 1990.
10. Фуко М. Історія сексуальності. – Т.3. Плекання себе / Пер. з франц. – Харків: Око, 2000.
11. Штарке К. Любовь и сексуальность до 30 лет / К.Штарке, В.Фридрих. – М., 1991.

Article deals with the issue of responsible sexual behavior. On the basis of psychological research literature to the analysis of research and theoretical and practical contribution of individual authors in a scientific-theoretical and practical base for the formation of responsible sexual behavior.

Key words: sexuality, sexual behavior, responsible sexual behavior, youth.

Отримано: 24.02.2011

УДК 159.923.2-051

Н.О. Антонова

ТЕМПЕРАМЕНТАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Дослідження, що було проведене за допомогою авторських психодіагностичних процедур, спрямоване на вивчення особливостей взаємозв'язку між темпераментальними властивостями особистості студентів психологічних факультетів (сила, активність) та рівнем їх